

NARODI I PJESNICI

STJEPAN VUKUŠIĆ

Već je mnogo puta u nas napisano da je narodna pjesma bitan dio književnosti naše oslobodilačke borbe. No ta činjenica, držim, još uvijek nije sagledana sa svih vidika, pa je ovaj članak pokušaj da se bar odškrine jedan od mogućih pogleda.

I po osnovnoj masi svojih sudionika i po svojoj zemljopisnoj podlozi, naša se narodnooslobodilačka borba pretežno odvijala u arhajskom seoskom krugu. A taj je krug stoljećima na području umjetnosti riječi imao dva temeljna sloja: prastari usmeno tradirani sloj, ukorijenjen u tamnoj dubini vremena, i noviji, biblijsko-crkveni. Treća, najmlađa i vrlo tanka naslaga može se nazvati slojem pučke početnice; ona je smjesa prvih dvaju slojeva s nešto dodataka iz književnosti individualnih opusa. U svijesti naših seljačkih pa i radničkih masa ovaj se posljednji djelićak jedva i ocrtava, pa bismo, označujući književni, zapravo duhovni obzor naših arhajskih seoskih sredina, mogli kazati da je on po svojim glavnim odrednicama bio folklorno-biblijski.

S tim su naslijeđenim književnim iskustvom — folklorno-biblijskim, uže deseteračko-biblijskim... naše pučke mase ušle u svoju narodnooslobodilačku borbu. Ta tvrdnja ne poriče ozbiljan udio intelektualaca u NOB-u, a s njima ni književnih djela iz individualnih opusa, posebno onih što su prožeti valom revolucionarne svijesti. Ovdje se samo želi naglasiti onaj gusti, najširi i najdublji sloj u svijesti pučkih masa što su ponijele breme oslobodilačke borbe.

Kako je pučki poetski fundus i dublji i gušći od onog biblijskog, a k tomu je sabir molitava, nabožnih pjesama i izričaja temeljenih na religijskom iskustvu bio i ideološki potiskivan, shvaljivo je da će narodi u sudbinsko vrijeme svoje povijesti prigriliti svoje autohtono naslijeđe, književne oblike svog povijesnog iskustva, što su stoljećima, u svom lirskom očitovanju udruženi s pjevanjem, prošimali sve životne prilike: pripijevali se u kolu, glasili u osami, u prelima, na svadbama i sijelima, osmišljavali životno iskustvo i svjetonazor naših seoskih sredina. Ti će oblici, taj poetski fundus narodā, biti najprikladniji za različite preradbe i nove sadržaje u doba otpora fašizmu i borbe za slobodu. Ti su naslijeđeni oblici, te konstante pučke književne svijesti, u ratu ekspandirali i postali nedejlljiva, književna sastavnica narodne antifašističke i revolucionarne svijesti. Ove su forme izražavanja bile tako široko i gusto rasprostrte da se književni prilozi iz individualnih opusa doimlju na tom gustom i širokom sloju kao rijetke omađene točke. Pojedinačni su opusi s tematikom iz NOB-a postali konstanta književne revolucionarne svijesti istom u poraću.

To vrijedi čak i za jednog Gorana.

Govorena i pjevana narodna pjesma i nije bila tek poseban književni oblik, nego je, unatoč postojanju škola i tečajeva, kazališnih družina i pjevačkih zborova, unatoč postojanju partizanskog tiska i razgranata ideološko-propagandnog stroja, bila zapravo oblik same revolucionarne svijesti i borbenog programa; u njoj je pučki jednostavno i u svjetlu jedne bitne ideje često i jednosmjerno definirano sve: smisao borbe, bol s gubitaka, sve ono nadosobno, bezuvjetno i generičko što se javlja na rubu opće katastrofe. U pjesmi su označeni i teritoriji koji pripadaju narodu. Osvajač se tako sukobio sa svotom povijesnog iskustva naroda i njegovih duhovnih energija. U tom je neprijeporno i dio tajne narodnih pobjeda unatoč oskudici kruha i metala.

Neku borbu i moguće je ocijeniti kao oslobodilačku po tome je li u njoj nazočna autentična duhovna jezgra naroda.

Zaista, taj stil i stih pučke svijesti, taj skupni lirizam izražen u baštini kolektivnom obliku bio je najvitalniji borbeni obzor s kojim se ne može mjeriti nijedan napisani program.

Partizanski je prostor bio svijet pučko-lirski ojezikotvoren: borac je nosio aureolu te ojezikotvorenosti i tako se osjećao ukorijenjen u prazajedništvu: s njim su bili nepoznati djedovi, nerođeni unuci, bliski i daleki suborci. Tako je u otporu fašizmu i borbi za slobodu bio prisutan veliki kontinuum zajedničkog bića. I kao što nažalost, ima vremena kad se ne vjeruje ni ono što se vidi, onda se, na podlozi bitne borbene istine vjerovalo više nego što je itko rekao. Štoviše, i šturim se riječima davao izvorni sjaj tisuća i tisuća. Pjesma je spasavala sve što izmiče: život, ljubav, slobodu i zemlju.

Tako je sabran i proširen poetski fundus naroda.

Kao pjesništvo društvene i političke angažiranosti, taj skupni lirizam u naslijeđenom kolektivnom obliku sjajno je izvršio svoju povijesnu ulogu i stvorio oplodeno tlo za rast individualnih opusa većeg umjetničkog dometa koji su postali naša duhovna konstanta tek u poraću. Angažiranost tog lirizma nije naručena: ona se uz svjesne poticaje, kao i sama borbenost, dogodila u biću narodā. Dakako, pjesništvo poznatih književnih imena nije po obliku istovjetno s narodnim, ali je poteklo s istog izvora i napajalo se brojnim pritočima skupnog lirizma.

Narodne borbene pjesme nisu se stvarale za knjižnice niti se računalo na sud kritike: pjesme su stvarane za krug oko ognjišta, za logorske vatre, za rovove i zbjegove. Taj se lirizam nije dakle institucionalizirao kao književnost, već je bio izraz izravne potrebe života.

Nije tajna toga pjesništva u njegovoj konačnoj uobličivosti (premda ono u najboljim trenucima i to jest), nego u tom da je zaživjelo u pravi čas i na pravom mjestu, osmišljeno i nošeno svojim živim kontekstom. Postigavši to, ono je učinilo svoje, jer nije smjeralo u bibliotečne kataloge. Kao svaki usmeno tradirani umjetnički čin, i taj je lirizam težio da strujom života odmah poteče i — ništa više. Ali nikad u nas nijedan lirizam nije imao toliko živog polja.

U svemu je tome povijesna pouka u borbenoj ulozi pjesništva u sudbinsko doba naroda.

Po izravnoj širini živih putova u biću ovo je pjesništvo prava opreka onom odijeljenju pjesništvu koje danas u odebljaloj čahuri zastire znatan dio našega književnoga polja. Jedno je bilo tek živi govor, drugo je uglavnom napisani tekst.

Sigurno je za književnu znanost, a možda i za samo pjesništvo neka povijesna pouka u dodiru ovih dviju krajnosti.

Ne može se mimoići pitanje vrijednosti tog narodnog pjesništva i za drugo vrijeme.

Tko pjesme partizanske nosi s izvora, upleten je u čudo početnice: svijet se rađao u tim riječima, pa ih ništa ne može osporiti.

I u senjskom bunjevačkom prstenu po Kapeli i Velebitu sjao je ozbor trohejskih energija čineći život većim, a borbu humanijom. To se da naslutiti i iz ovih distiha:

*Ja mu rane zavijam u ruže
i pitam ga kako ti je, družo!*

(Ispod naše gore Velebita)

*Partizani, pola roda moga,
tamo imam brata i dragoga.*

(Nemam cvijeća)

Teško je izabrati jer je vrijednost pojedinosti više u cjelini obzora nego u samoj pojedinosti.

To je jednostavno pjesništvo: signal za jake nevere.

Dr Stjepan Vukušić, Pedagoški fakultet u Rijeci, OOUR Nastavna djelatnost Pula

Z u s a m m e n f a s s u n g

VÖLKER UND DICHTER

In dieser Arbeit wird der Gedanke hervorgehoben, dass der dichterische eine breitere Rolle als die Literature einzelner Dichter tragende Fundus der Völker im Volksbefreiungskampf wiederbelebt und erweitert wurde. Es wird auch erläutert, wie sich durch das Volkslied ganze Kampfprogramme geäußert haben und wie durch dieses Volkslied der Kampf- und Plagevorgang humanisiert wurde. Es wird auch die Schlussfolgerung gezogen, dass ein gewisser Kampf oder eine gewisse Bewegung als völkisch auch aufgrund der Tatsache bestimmt werden kann, ob in ihren Horizont das geistige Schaffen des Volkes miteinverlebt ist.

* Narodi i pjesnici, Stjepan Vukušić.

Sl. 36 — Danijel Vukušić i Milan Balen pred ruševinama svojih starih ljetnih stanova, na Strugama 1983.

Sl. 37 — Ljetni stan lugara Sime Vukušića u Strugama, s. Velebit, u kojemu je jedno vrijeme 1943. bio štab partizanskog odreda »Alan« 1943.

